

фактурній особливості партитури. Вона показує поступ особливим інструментам або групам оркестра, солістам. Виконання деяких з указаних задач може відбуватися одночасово.

Асоціювання техніки лівой руки уявляє для дирижора великія цякасаці невідата у винику велизарнай разнаста іноціі на функційний.

Рухі абодзьох рук могуць відбуватися незалежна ад аднаго, і калі правая виражає темп і динаміку, то левая допомагає правай, раскрыває мастацка-эмацыянальня бакі музыкі.

х х
х

Працэс асваення дирыжорскага майстарства -- спрэча не аднаго дня. Тая панагама і змест асноуных састаўных кампанентаў дирыжорскай падрыхтоўкі, якія мы разгледзелі ў дадзеным раздзеле, патрабуюць пастаяннага асвясавання і практычнага трэнажу. Толькі пры умове авалодання тым ці іншым прыёмам, адпрацуванай да графічнай дакладнасці канкрэтнага элемента дырыжывання, кіраўнік духавога, эстраднага аркестра можа быць упэўнены, што канкрэтнасць, выразнасць, пеленаўчасасць яго мастаў дапаможа удзельнікам аркестравага калектыву праўільна аразумець характар і раскрыць змест музycznaго твора. А гэта -- задаг таго, што музycznaе аркестравае выканаўчыцкае майстарства будзе накойчальна садзейнічаць развіццыванню мастацкага густу слухачоў, развівацца на высокім якасным узроўні, садзейнічаць сацыяльнаму прэстыжу творчаці духавых і эстрадных аркестраў рэспублікі.

А.Л.КАРАЦЕВ, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт кафедры
духавой музыкі

У. ПРАБЛЕМЫ АРГАНІЗАЦЫІ НАВУЧАЛЬНА-ТВОРЧАГА ПРАЦЭСУ АМ'ЯТАРСКІХ ДУХАВЫХ, ЭСТРАДНЫХ АРКЕСТРАХ І КАЛЭКТЫВАХ

Асаблівую ролю ў пел. лярыванці музycznaго мастацтва сярод шырокіх мас працоўных адігрываюць духавыя і эстрадныя аркестры. У винику таго, што прафесійных такіх калектываў няма, то жанр духавой музыкі, напрыклад, актыўна прапагандуецца ў асноўным аматлічымі аркестрамі сфэры мастацкай творчасці. Яны пастаянна

прымаюць самы актыўны ўдзел у абслугоўванні сацыяльна-значных, культурна-насеўных мерапрыемстваў. Спецыфічныя асаблівасці саставу духавога аркестра дазваляюць выконваць канцэртную праграму на адкрытых эстрадах, нават і пры неспрыяльных умовах, і паўнацэнна-мэстацкі рэпертуар у руху з элементамі тэатралізацыі /"духавы хор", "дэфіле", прыцягненне вясёлага кардэбалету і да т.п./.

Духавая музыка трывала увайшла ў наш быт -- яна гучыць у святочныя дні ў час дэманстрацый на плошчах і вуліцах нашых гарадоў, у парках культуры і адпачынку і да т.п. Вось што адзначае аб перавагах духавой музыкі М.М. Міхэйлаў: "Як ніякі іншы музычны жанр духавая музыка валодае пастаяннай магчымасцю ідэйна-эмацыянальнага ўздзеяння на велізарныя масы людзей... таму, што яна гучыць на адкрытым паветры і ў канцэртных залах, на парадах і ў калонах дэманстрантаў крочаць духавыя аркестры, умяцаяючы калектыўныя пачуцці і настроі людзей, набліжаючы іх на адзіны дзеянні"¹.

Стабільная і устойлівая папулярнасць сапраўдычае творчыя поспехі эстрадных аркестраў. Як правіла, яны збіраюць даволі прадстаўнічую аўдыторыю, сярод якой дамінуюць слухачы маладзёжнай узроставай катэгорыі. Але калі духавыя аркестры -- часавая з'ява ў рамках мастацкай культуры Беларусі, то гэтак не гэтага сказаць аб эстрадных аркестровых калектывах, якія з-за складанасці шмат якіх пытанняў яшчэ не атрымалі такога шырокага распаўсюджвання /складанасць набойцы музычнага інструментарыя, у тым ліку і электраінструменты, ступень музыкальнай тэлевізійнасці і дастатковага ўзроўня выканальніцкага майстэрства для выканання музыкі ў эстраднай, джазавай манеры, рэпертуар, абнаўленне аранжыровак і да т.п./.

Выступленні аматарскіх духавых, эстрадных аркестраў негледзячы на вялікай аўдыторыі слухачоў да шмат чаго абавязваюць. На жаль, не заўсёды гэтыя аркестры могуць паказаваць сваім высокім выканальніцкім узроўнем, добрым рэпертуарам, эрыстычнасцю. Такое становіцца спраў -- вынік цэлага комплексу невыражаных праблем. Спосаб прэвэнцізаваць гэтую праблему паказвае, што прычына перш за ўсё гоціца ў няправільнай арганізацыі навучальна-выхавальнай і навучальна-творчай работы кіраўнікоў аматарскіх духавых, эст-

1 Праздники духовой музыки. -- М., 1979. -- Т. I --2.

радних оркестрау. Часта яны стараюцца любімі сродкамі і у найкарацейшым тэрмін даць непадрыхтаваным удзельнікам оркестра неабходны мінімум выканальніцкіх навыкаў на тых ці іншым інструменце, а зэтым абмяжоўваюцца у сваёй рабоце, у лепшым выпадку, перыядычнымі індывідуальнымі заняткамі, зноў жа накіраванымі толькі на развіццё выканальніцкага майстэрства. Такую практыку работы у поўнай меры можна аднесці не толькі да кіраўнікоў духавых, эстрадных оркестрау, але і да кіраўнікоў іншых аматырскіх музычных, харэаграфічных, тэатральных калектывау. Як сярэбядніва адзначае В. Кузняцоў, "найбольш характэрным недахопам у арганізацыі дзейнасці ... калектывау з"яўляецца, у прыватнасці, капітаванне метадаў работы прафесійных музыкантаў /выдзелена намі -- А.К./. Гэта адбываецца таму, -- прыягвае ён, -- што некаторыя кіраўнікі самадзейных... калектывау зэту навучальна-выхавальнай работы бачаць толькі у падрыхтоўцы удзельнікаў да музычна-выканальніцкай дзейнасці"². Кіраўнікам аматырскіх духавых, эстрадных оркестрау гэтыя словы трэба ўзяць на ўзбраенне у сваёй рабоце. Неразуменне зэту навучальна-выхавальнага працэсу характэрна некаторым даследчыкам, якія сямілкава сцвярджаюць існаванне пераходу мастацкай самадзейнасці у прафесійнае мастацтва³. Наконт гэтага неабходна прыгадаць словы прафесара Г. Гінзбург, які гаварыў, што "нам не трэба сто тысяч піяністаў, але нам трэба дзевяце мільёнаў музычна адукаваных аматараў"⁴.

Паколькі сярод усіх калектывау сферы мастацкай творчасці духавыя, эстрадныя оркестры выконваюць самыя разнастайныя функцыі, работа у гэтых калектывах павінна праводзіцца па многіх накірунках.

2 Кузнецов В. Организация и методика учебно-воспитательной работы в самостоятельных эстрадных музыкальных коллективах. -- М., 1979. -- С. 5--6.

3 Коренько Э.С. Некоторые вопросы эстетического воспитания трудящихся // Эстетическое воспитание трудящихся. -- Новосибирск, 1962. -- С. 5.

4 Николаев А. Серьезная тема // ЗМ. -- 1965. -- № 6.

§ I. Структура навчально-вихававчого процесу у аматарскім духовым і естрадным оркестрах

У різних метадицих роботах /дапомочнікі, метадициня рэкамендацыі, указанні і да т.п./ аў.арамі не разглядаецца дзейнасць аматарскіх калектываў як навчальна-вихававчы працэс, а толькі указваюцца асноўныя напрамкі на уральна-вихававчай і творчай р а б о т у калектыве. Між тым, навчальна-вихававчую і творчую работу неабходна разглядаць як частку няспыннага, шматграннага НАВУЧАЛЬНА-ВІХАВАВЧАГА ПРАЦЭСУ, накіраванага на выхаванне духоўна багатай асобы.

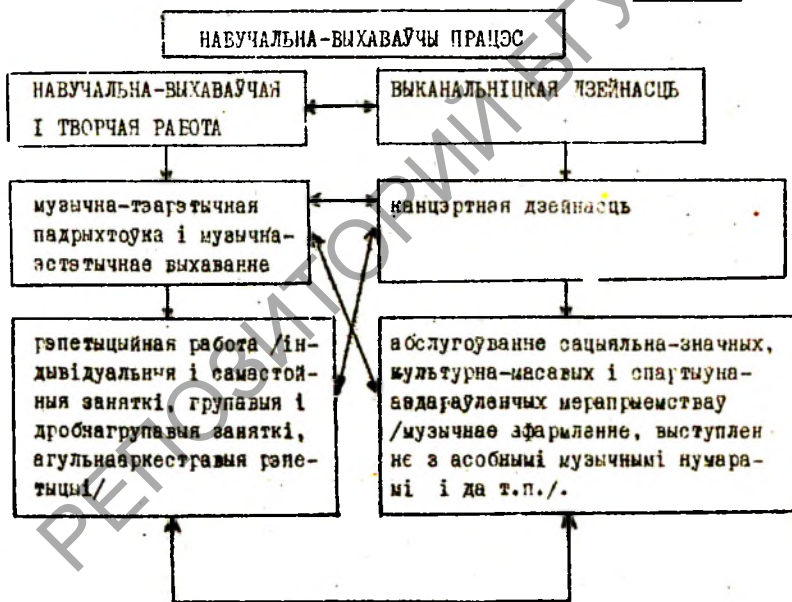
Акцэнтаванне увагі кіраўнікоў аматарскіх духовых, эстрадных оркестравых калектываў на гэтым палажэнні правамернае, бо ў працэсе дзейнасці часта "бліжкія" задачы /канцэртныя выступленні, удзел у розных мерапрыемствах і да т.п./засланяць галоўную вихававчую мэту, якая павінна вызначацца ў любым самадзейным калектыве. Ігнараванне гэтага палажэння прыводзіць, як паказала абследаванне духовых і эстрадных оркестраў, да непатрэбнага фарсіравання работы з музыкантамі-аматарамі, а значыць, на першы план выступаюцца пытанні "чыстага" выканальніцкага майстэрства і не болей таго. Для кіраўніка менавіта задача вихавання чалавека, развіццё яго мастацкіх здатнасцяў і ўчэння павінна заставацца г а л о ў н а й у любой сітуацыі, а канцэртную дзейнасць як такую трэба разглядаць не як самамэту і вынік* работы кіраўніка і калектыву ў цэлым, а, на наш думку, як пацвярдзенне ўзрослага майстэрства оркестра, як чарговую ступень у духоўным станаўленні асобы кожнага удзельніка. Кіраўнік оркестра можа толькі тады лічыць сваю работу паспяховай, калі для кожнага удзельніка шлях ад няспынага навічка да пісьменнага музыканта-аматара стане няспынным рухам наперад. Нам уяўляецца гэты рух развіццём на спіралі, дзе ўсе аспекты работы з выканаўцамі значацца ва ўзаемазвязі і індывідуальныя завіткі удзельнікаў пад кантролем кіраўніка якія адбываюцца за канцэртным выступленнем або ўдзелам у музычным абслугоўванні сацыяльна-значнага,

* Такі няпэўнівы пункт гледжання з'яўляецца характэрным у выказваннях многіх спецыялістаў-практыкаў, тэарэтыкаў мастацкай творчасці.

культурно-масовага мерапрыемства, будуць праходзіць ужо на н о в ы м якасным узроўні, з улікам больш развітых індывідуальнага творчага мыслення і вытанальніцкіх навейшых удзельнікаў калектыву.

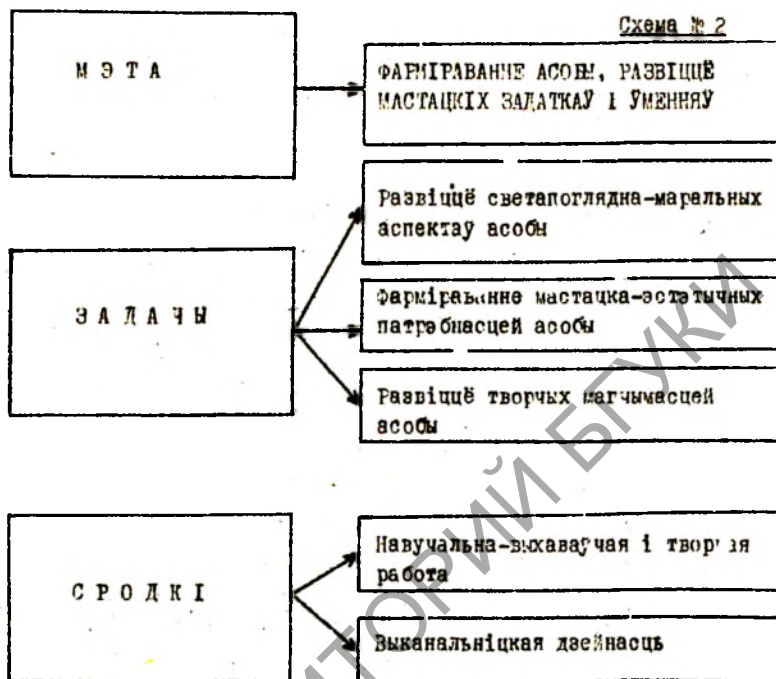
Такім чынам відавочна, што абавязковай умовай дзейнасці любога аматарскага настацкага калектыву з'яўляецца навучальна-выхаваўчы працэс. Кожны кіраўнік абавязаны ведаць структуру гэтага працэсу, дзе усе кампаненты цесна ўзаемазвязаны і толькі для зручнасці асэнсавання і дакладнага ўраўнення выдзяляюцца намі як асобныя /гл. прыпануюмую схему № 1, якая наглядна дазваляе структура ўбачыць усе кампаненты і усваяць іх узаемасувязь/.

Схема № 1

Наб больш канкрэтна ўзвіць сабе мэты, задачы і сродкі навучальна-выхаваўчага працэсу, звернемся да схемы № 2.

Схема № 2

§ 2. Метя, задачи і асноўныя накірункі навучальна-творчага працэсу у амаатарскім духавым, эстраднаым аркестраным калектыве

Схематычна у папярэднім параграфі мы акцыявалі спробу выкласці сваё разуменне метау, задач навучальна-вихаваучага працэсу ва умовах дзейнасці амаатарскага духавога, эстраднага аркестра, а таксама вызначылі асноўныя сродкі іх ажыццяўлення. Паколькі асноватворнымі кампанентамі навучальна-вихаваучага працэсу з'яўляюцца навучальна-вихаваучая і навучальна-творчая работа /толькі для злучнасці гэтыя два зусім канкрэтныя кампаненты мы аб'ядноўваем у адзінае цэлае, таму што іх цеснае ўзаемадзеянне беспспрэчнае/, кіраўніку амаатарскага духавога, эстраднага аркестра неабходна намяціць асноўныя накірункі у гэтай ра-

бопе^{*}. Вывучэнне вольту арганізацыі навучальна-выхаваўчай і творчай работы ў розных аматарскіх духавых, эстрадных аркестрах рэспублікі дазволіла аўтару сістэматызаваць канкрэтныя накірункі гэтай работы і на аснове іх асэнсавання выклаці свой пункт гледжання па гэтай праблематыцы ў адной з публікацый⁵. На наш погляд навучальна-выхаваўчую і творчую работу ў калектыве трэба праводзіць па наступных асноўных напрамках:

-- метады і правы выхаваўчая работа з удзельнікамі аркестра а псіхалага-педагагічных пазіцый, фарміраванне ва удзельніках высокіх магальных прынцыпаў, эстэтычных ідэалаў, творчых адносін да заняткаў у калектыве;

-- вызначэнне і складанне рэпертуару як найважнейшага сродку выхавання ў працэсе фарміравання высокамаральнай, эстэтычна развітой асобы /як удзельнікаў аркестра, так і слухачоў/;

-- набыццё удзельнікамі калектыву адпаведных ведаў па музычна-тэарэтычных прадметах /музычная граматыка, элементарная тэорыя музыкі, сальфеджо, асновы гармоніі, гісторыя музычнага мастацтва, аналіз музычных формаў/;

-- развіццё і пастаяннае удасканаленне ва удзельніках выканальніцкіх навыкаў ігры на духавых, ударных і электраінструментах шляхам правядзення сістэматычных індывідуальных заняткаў кіраўніка з кожным удзельнікам аркестра і арганізацыі планамернай самастойнай работы кожнага музыканта..;

-- арганізацыя падрыхтоўчай групы як рэзерва асноўнага састава аркестра;

-- арганізацыя ансамбляў духавых інструментаў;

-- пастаянная рэпетыцыйная работа ў рэпетыцыйным класе;

---

* аб дыялектычным адзістве і ўзаемадзеянні кампанентаў навучальна-выхаваўчага працэсу мы ўжо гаварылі вышэй. У дадзеным выкладку пры разглядзе зместу навучальна-выхаваўчай і творчай работы некаторыя кампаненты навучальна-выхаваўчага працэсу могуць таксама з'яўляцца і напрамкамі ў навучальна-выхаваўчай і творчай рабоце.

5 Гл.: Коротев А.М. Основные направления учебно-воспитательной и творческой работы самодеятельного духового оркестра // Вопросы культуры и искусства Белоруссии. -- Вып. 2. -- Ин.: Вильчичья школа. -- 1983. -- С. 125--130.

-- вивучення асноу інструментоукі /аранжыроукі/ і аркестравага дырыжывання з Больш падрыхтаванымі удзельнікамі і практычнае выкананне гэтых відаў творчай работы;

-- планакерная арганізацыйная работа па уцягненню у калектыву новых удзельнікаў.

Усе пералічаныя накірункі, спіс якіх пры Большай канкрэтызацыі можна было б і прадоўжыць, павінны знаходзіцца ў пастаянным узаемадзеянні, узаемадапаўняючы адзін аднаго. Памылка многіх кіраўнікоў заключаецца ў тым, што ў сваёй практычнай дзейнасці яны расчляняюць, механічна і неабгрунтавана раз'ядноўваюць навучальную, выхаваўчую і творчую работу. Часта вырашэнне пытанняў выканальніцкага майстэрства не пакідае часу на асэнсаванне мастацкай значнасці твора і, тым самым, не дасягаецца глабальная задача кіраўніка -- эстэтычнае выхаванне асобы сродкамі музычнага мастацтва. Няма неабходнасці даказваць, што любы занятакі в удзельнікамі аркестра, якія на першы погляд з'яўляюцца як быццам толькі навучальнай работай, павінны мець творчы характар, выховаць эстэтычныя, маральныя, валавыя і іншыя якасці удзельнікаў калектыву.

Разглядаючы асноўныя накірункі навучальна-творчага працэсу ў духавым, эстрадным аркестрах, мы адначаслі неабходнасць арганізацыйнага заняткаў кіраўніка з удзельнікамі па асваенню музычна-тэарэтычных ведаў, у тым ліку і па гісторыі музычнага мастацтва, выканальніцтва на духавых інструментах. У гэтым плане, на наш погляд, значную карысць прынеслі б занятакі, арганізаваныя кіраўніком калектыву па наступных тэмах:

Тэма I. Раннія духавыя інструменты

Развіццё інструментарыя і яго функцыі ў першабытна-абшчынным грамадстве. Асноўныя разнавіднасці інструментарыя. Музычныя інструменты старажытнага Егіпта. Тыпы старажытнаегіпецкіх музычных інструментаў. Узнікненне ваенных аркестраў і іх дзейнасць. Духавыя інструменты ў музычным жыцці Месапатаміі /дифэрэнцыяльныя функцыі інструментаў; сумеснае музыцыраванне -- ансамблі ударных, струнных і духавых інструментаў/. Сінкрэтызм музычнага мастацтва Палесціны. Саставы інструментальных ансамбляў. Духавыя інструменты старажытнага Кітая. Выкарыстанне духавых інструментаў у нагоднай музычнай практыцы. Саставы палацавых аркестраў.

Старажитаіндійські інструментарій. Спосіб класифікації старажитаіндійських інструментів у середньовіковому трактаті "Сангітаратнакара" /"Акіяна музики"/ Шарнгатова. Роль духових інструментів у музичній культурі Старажитаї Грєци і Старажитаї Рима.

Література

Музикальна культура древнього мiра. -- Л.: Музгиз, 1937, с. 53, 75--76, 97, 102--107, 198, 209--210.

Риман Г. Катехизис истории музыки. -- М.: Музгиз, 1921, с. 14--15, 24--25.

Грубер Р. История музыкальной культуры, т. I, ч. I. -- М.-Л.: Музгиз, 1941, с. 250, 271, 304, 322, 320.

Музыкальная эстетика стран Востока. -- М.: Музыка, 1967, с. 45, 196, 137, 168, 170, 230, 200--201.

Античная музыкальная эстетика. -- М.: Музгиз, 1960, с. 268, 269.

Бибиков С. Древнейший музыкальный комплекс из костей мамонта: Очерк материальной и духовной культуры палеолитического человека. -- Киев: Наукова думка, 1981.

Китайская классическая музыка в переводах академика В.М. Алексеева. Изд. АН СССР, 1958, с. 315.

Алендер И. Музыкальные инструменты Индии. -- М.: Наука, 1979.

Тема 2. Розвиток інструментарія і викональництва у епоху середніх століть

Важливі особливості середньовікової музичної культури. Символіка-релігійна значення музичних інструментів у ієрархії теологічних установ християнської церкви. Кристалізація нової демократичної культури у творчості представників народного мистецтва /міні, жанглери, шпільмани/. Модифікація і шляхи еволюції духових інструментів. Музична культура і розвиток інструментарія у країнах Арабського Халіфату. Особливості викональництва на духових інструментах дев'ятого століття. Класифікація арабсько-персидських музичних інструментів на основі принципів їх гукотворення і проблеми середньовікового інструментознавства у трактатах відоміших східних вчених-теоретиків і письменників. Духові інструменти у творчості трубадурів, труверів і мінезингерів. Музична культура і викональницька діяльність на духа-

вих інструментах у сьєднєвєковьм гараде. Духавьї інструменты у музичнай практыцї манастыроу. Пєлацавья інструментальнья ансамблі. Распаусьджаннє выканальнїцтва на духавьх інструментах ва унїверсітєцкїх студєнцкїх колах. Узнїкнєннє гарадєкїх музичньх карпарачьї.

Лїтаратура

Музыкальная эстетика стран Востока. -- М.: Музыка, 1967, с. 294, 295, 299.

Музыкальная эстетика западноевропейского средневековья и Возрождения. -- М.: Музыка, 1966, с. 21, 29--30.

Риман Г. Катехизис истории музыки. -- М.: Музгиз, 1921, с. 44.

Неф К. История западноевропейской музыки. -- М.: Музгиз, 1938, с. 31.

Грубер Р. История музыкальной культуры, т. I, ч. 2. -- М.-Л.: Музгиз, 1941, с. 124.

Садокоев Р. Музыкальная культура Древнего Хорезма. -- М.: Наука, 1970.

Садокоев Р. Тысяча осколков золотого сага. -- М.: Советский композитор, 1971.

Ливанова Т. История западноевропейской музыки до 1789 г. -- М.: Музгиз, 1940, с. 73--74.

Усов Ю. История зарубежного исполнительства на духовых инструментах. -- М.: Музыка, 1978, с. 9--12.

Виньгоадов В. О музыкальной археологии. -- Советская музыка, 1971, № 5.

Тема 3. Духавьї інструменты у эпоху Адрадженнїя

Роля інструментальной музыкї у музичнм мастацтєвє ганнєтє Адрадженнїя. Актывізаця функций духавьх інструментау у музичнай практыцї /саблївацыї інструментальной творчєсцї Гїльомє дє Мєло, Франчєска Ландзїна/. Інструментарьї і выканальнїцкє майєтєвєтєва на духавьх інструментах у ХІУ--ХУІ стєт. Ансамблєвєє музїцываннє /пєлацавья музичнья ансамблі, пєстєаннєннє гарадєскїя і струннєннє ансамблі/. Эвалютыя інструментарья /э"дуленнє трамбона, фєгєста, тєндєнцья храматызацыї і нєвья функция клапанєу/. Класїфікаця музичньх інструментау Мїхєлєлєм Прєтарїусєм. Музичная культура і развїццє выканальнїцкєтєва на ду-

хавих інструментах у Фларенці, у Венеції у XV--XVI стст. Распаўсюджанне музіцыравання на духавых інструментах сярод жанчы /ансамбль манахіняў царквы св. Віта, выкарыстанне дыжжорская палачкі для кіравання ансамблем/. Роля віднейшых кампазітараў Венецыі -- Андрэа і Лжавані Габрыелі у развіцці камерна-інструментальнай музыкі. Асаблівасці і значэнне новаўвядзенняў Дж. Габрыелі /выдзяленне у творах самастойных інструментальных партый/.

Літаратура

- Музыкальная эстетика западноевропейского средневековья и Возрождения. -- М.: Музыка, 1966, с. 522, 540--543, 545--548.
- Грубер Р. История музыкальной культуры, т. I, ч. 2. -- М.-Л.: Музгиз, 1941, с. 271, 313, 317, 319, 320--321, 322, 323.
- Неф К. История западноевропейской музыки. -- М.: Музгиз, 1938, с. 87.
- Каро А. История оркестровки. -- М.: Музгиз, 1932, с. 32.
- Прюньер А. Новая история музыки. -- М.: Музгиз, 1937, с. 132, 139, 157, 165, 166, 173.
- Бурггардт. Культура Италии в эпоху Возрождения, т. 2. -- Спб., 1906, с. 116--117.
- Ливанова Т. История западноевропейской музыки до 1789 г.-- М.: Музгиз, 1940, с. 110.
- Рогаль-Левинский Лм. Современный оркестр, т. 2. -- М.: Музгиз, 1953, с. 184--185.
- Усов Ю. История зарубежного исполнительства на духовых инструментах. -- М.: Музыка, 1978, с. 12--16.

Тэма 4. Эвалюцыя духавога інструментарыя і яго роля ў музічным мастацтве XVII стагоддзя

Зараджэнне новага інструментальнага стылю. Прычыны фарміравання і шырокага распаўсюджвання гемафона-гарманічнага стылю. Дасягненні ва удасканалванні духавога інструментарыя /эмансіпацыя папярочнай флейты, узнікненне габоя і яго разнавіднасці, вынаходства кларнета як новай эра інструментальнага будаўніцтва, змены для інструментаў трубнага сямейства, фарміраванне валторні/. Выкарыстанне духавых інструментаў у творчасці кампазітара Эміліа дэ Кавальеры. Асаблівасці творчасці кампазітара

Марка да Гальяно у інструментальнай сфэры і яго інструментальныя транскрыпцыі. Клаудэіо Мантэвердзі як рэфарміст у інструментальнай сфэры і асаблівасці выкарыстання духавых інструментаў у яго творчасці. Развіццё аркестра і выкарыстанне духавых інструментаў у творчасці кампазітара Франчэска Кавалі, Марка Антонія Чэсці і Алесандра Скарлаці. Гістарычнае значэнне творчасці кампазітара Генрыха Шутца і яго трактоўка духавых інструментаў. Інтэрпрэтацыя духавых інструментаў у творчасці Яна Бахіста Люлі і Генсы Персела. Выкарыстанне спецыфічных, выразных сродкаў духавых інструментаў у інструментальнай музыцы.

Літаратура

- Неф К. История западноевропейской музыки. — М.: Музгиз, 1948, с. 112.
- Модр А. Музыкальные инструменты. — М.: Музгиз, 1959, с. 94.
- Рыжан Г. Катехизис истории музыки. — М.: Музгиз, 1921, с. 41.
- Грубер Р. История музыкальной культуры, т. 2, ч. 2. — М.: 1959, с. 163, 164, 231—232.
- Роллан Р. Опера в XVII веке в Италии, Германии и Англии. — М.: Музгиз, 1931, с. 14, 29, 46, 59—60, 118.
- Усов Ю. История зарубежного исполнительства на духовых инструментах. — М.: Музыка, 1978, с. 18—27.
- Роголь-Левницкий Дм. Современный оркестр, т. 2. — М.: Музгиз, 1953, с. 13, 90, 187.

Тэма 5. Духавыя інструменты ў музычнай культуры

XVII стагоддзя

Інтэнсіўнае развіццё сольнага выканальніцтва на духавых інструментах. Сістэма навучання выканаўцаў на духавых інструментах. Эвалюцыя духавога інструментарыя /канструктыўныя удасканалеванні папярочнай флейты, двухклапаннага габой і яго прымяненне, двухклапаннага класнага і яго функцыі, чатырохклапаннага фэгота і тыпа сямейства/. Асаблівасці выкарыстання духавых інструментаў у творчасці буйнейшых кампазітараў першай паловы XVII стагоддзя /Вівальдзі, Гендэль, Бах/. Інструментарый і выканальніцкае майстэрства на духавых інструментах у другой палове XVII стагоддзя /чатырохклапанная і шасціклапанная папярочная флейта з механі-

мам для падстройкі, эвалюцыя габоя, удасканалеванне кларнета, спробы хэмаматызацыі валторні і трубы/. Духавны інструменты ў творчасці Глюка, Гайдна, Моцарта.

Літаратура

- Бёрні Ч. Музыкальныя пудешествія. Дневны пудешествій 1772 г. па Бельгіі, Аўстрыі, Чэхіі, Германіі, Голландыі. -- М.-Л.: Музыка, 1967, с. 28, 45, 103, 113, 129, 145, 195, 196.
- Швейцэр А. Іоганні Себастыян Бах. -- М.: Музыка, 1964, с. 133, 300, 345, 623.
- Неф К. Історыя заападнаеўрапейскай музыкі. -- М.: Музгыз, 1938, с. 202.
- Бюкен Э. Музыка эпохі рококо і класіцызма. -- М.: Музгыз, 1934, с. 203, 205.
- Ливанова Т. Музыкальная драматургія Баха, ч. I. Сімфонізм. -- М.-Л.: Музгыз, 1948, с. 12.
- Ливанова Т. Історыя заападнаеўрапейскай музыкі да 1789 г.-- М.: Музгыз, 1940, с. 766.
- Рогаль-Левіцкіі. Саврэмнны оркестр, т. 2. -- М.: Музгыз, 1953, с. 22, 92, 187--188.
- Ровеншільд К. Історыя зарубежнай музыкі, вып. I. -- М.: Музыка, 1969, с. 265, 375.
- Усов Ю. Історыя зарубежнага ісполннтельства на духовых інструментах. -- М.: Музыка, 1978, с. 28--74.
- Левік Б. Історыя зарубежнай музыкі, вып. 2. -- М., 1974, с. 55--56.
- Триван. Б. Флейта. -- М.: Музыка, 1964, с. 14.

Тэма 6. Духавны інструменты ў музычнай культуры Расіі

Духавны інструменты старажытнай Русі. Пранікненне прафесійных інструментаў у Расію. Рэформы Пятра I у галіне музычнага мастацтва і іх уплыў на духоаое інструментальнае выканальніцтва /стварэнне ваенна-аркестрааай службы, падрыхтоўка ваенных музыкантаў і заснаванне інсттута ваенных дырыжораў/. Саставы аркестраў ХVІІ стагоддзя /ваенныя аркестры, прыдворныя, дамашнія, рагавіковыя і іх дзейнасць/. Вынаходніцтва вентыльнага механізма і з"дуленне храматычных медных інструментаў. Духавны інструменты ў творчасці рускіх кампазітараў /выкарыстанне духовых ін-

струментаў у творчасці заснавальнікаў рускай кампозітарскай школы Е.Фаміна, Д.Бакінянскага, В.Пашкевіча, О.Казлоўскага; індывідуалізацыя тэмбраў духавых інструментаў у творчасці М.Глінкі; духавыя інструменты ў творчасці А.Аляб'ева; творчасць П.Чайкоўскага як важнейшы этап у расшырэнні выразных магчымасцей духавых інструментаў; асаблівасці аркестроўкі М.Рымскага-Корсакава і выкарыстанне духавых інструментаў у яго творчасці як найважнейшага фактара музычнай драматургіі; раскывіцце багацейшых выканальніцкіх магчымасцей духавых інструментаў у творчасці А.Скрабіна/.

Літаратура

Роголь-Левицкий Дм. Современный оркестр, т. 2. -- М.: Музгиз, 1953, с. 7, 82.

Усов Ю. История отечественного исполнительства на духовых инструментах. -- М.: Музыка, 1975, с. 7, 9, 11--12, 14--17, 23--26, 26--27, 28--30, 31--33, 38--40, 44--50, 50--54, 55--56.

Розенпуд А. Музыкальный театр в России. От истоков до М.Глинки. -- Л.: Музгиз, 1959, с. 8, 10.

Вертков К. Русская роговая музыка. -- Л., 1948, с. 29, 38, 54.

Зубов Г. О положении военной музыки в России. -- СПб, 1903.

Солоухин В. Владимирские проселки. -- М., 1958, с. 56--59.

Розенберг А. Русская культура духовых инструментов XVIII в. -- М., 1978.

Калинкович Г. Деятельность Н.А.Римского-Корсакова на посту инспектора военно-морских хоров. -- Дис. канд. искусствовед. наук. -- М., 1952.

Тэма 7. Народныя духавыя інструменты і пытанні гісторыі нацыянальнага, сусветнага выканальніцтва на духавых інструментах

Узнікненне беларускіх народных інструментаў /загадженне, развіццё і будова/. Выканальніцкае майстэрства на народных інструментах /сольнае і ансамблевае музыцыраванне/. Папулярызацыя музычнага мастацтва духавымі аркестрамі і асобнымі выканаўцамі на духавых інструментах у Беларусі. Выкарыстанне выразных асаблівасцей духавых інструментаў у творчасці беларускіх кампозіта-

раў. Дасягненні сусветнай практыкі выкавальніцтва на духавых інструментах.

Літара ура

Навіна И. Белорусские народные музыкальные инструменты: самозвучащие, ударные, духовые. Минск: Наука и техника, 1979.

Привалов Н. Народные музыкальные инструменты Белоруссии. Минск, 1928.

Ничков Б. Народные духовые инструменты в музыкальной культуре Белоруссии. Минск, 1981.

Голикова Л. Некоторые вопросы музыкальной драматургии ораторий Е.Глебова "Свяці, зарэ" и Д.Смольского "Мая Радзіма" // Вопросы культуры и искусства Белоруссии, вып. I. -- Мн.: Вышэйшая школа, 1982. -- С. 38--40.

Левин С. Духовые инструменты в истории музыкальной культуры. Ч. I. -- Музыка /Ленинград/, 1973; Ч. II. -- Ленинград: Музыка, 1983.

Усов Ю. История зарубежного исполнительства на духовых инструментах. -- М.: Музика, 1978.

Усов Ю. История отечественного исполнительства на духовых инструментах. -- М.: Музика, 1975.

Матвеев В. Русский военный оркестр. --М.-Л.: Музика, 1965.

Дадзіёмава Вольга. Заўжды патрэбная /Музыка у гарадскіх урачыстасцях ХУІ стагоддзя/ // Мастацтва Беларусі, 1989, № I. -- С. 74--75.

Ладимова О.В. Музыкальная культура городов Белоруссии в ХУІІІ веке. -- Мн.: Навука і тэхніка, 1992.

Коротеев А.Л. Из истории духовых оркестров Белоруссии XIX в. // Вопросы культуры и искусства Белоруссии, вып. 5. -- С. 73--79.

Коротеев А.Л. Из истории оркестра Гомельской музыкальной школы /1830--1840 гг./ // Вопр. культуры и искусства Белоруссии, вып. 6.

Праздники духовой музыки -- активно развивавшийся вид деятельности духовых оркестров. Коротеев А.Л. // Вопр. культуры и искусства Белоруссии, вып. 7.

Карацеев А.Л. Удасканаленне музычнага інструментарыя як фактар павышэння мастацка-выканаўчага узрэння духавых аркестраўых калектываў /гісторыка-тэаэтычнае асэнсаванне праблемы/ //

Питанні культуры і мастацтва Беларусі, вып. II. -- Мн., 1992. -- С. 32--39.

Роль духовых оркестров в пропаганде музыкального искусства // Вopr. культуры и искусства Белоруссии, вып. 3. -- Мн., 1983. -- С. 125--130.

Коротеев А.Л. Жанровая направленность репертуара военных духовых оркестров и их роль в музыкальной культуре Белоруссии // Сборник статей по основным направлениям научной-исследовательской работы, ч. 2. -- Мн.: ММК, 1991.

Карацеев Аляксандр. Доўгі шлях да "Нямігі" // Мастацтва Беларусі. -- 1991, № 5. -- С. 72--76.

Карацеев А.Л. Працэс фарміравання герсіка-патрыятычнага репертуара аркестраў духавых інструментаў і аналіз яго становішча на сучасным этапе развіцця музычнай культуры Беларусі // Зборнік артыкулаў па асноўных накірунках навукова-даследчай работы. -- Мн., ММК, 1993. -- С. 104--134.

Карацеев А. Даверана сольная партыя // ЛМ, 1980, 6 чэрв. -- С. II.

Карацеев А. Ці парадавалі "духавікі"? // ЛМ, 1980, 18 чэрв. -- С. 13.

Карацеев А. Класіка папулярна заўсёды // Голас Радзімы, 1981, 2 лют. -- С. 7.

Карацеев А. З напалам пачуццяў // ЛМ, 1980, 18 студз. -- С. 10.

Карацеев А. Лаўрэат "Пражская вясна" // ЛМ, 1981, 12 чэрв. -- С. 3.

Тэма 8. Віды сучасных аркестраў /духавы, эстрадны/ і інструментальных ансамбляў /духавыя, эстрадныя/ у выкарыстанне ў іх мастацкіх і тэхнічных магчымасцях духавых інструментаў

Выконваемыя функцыі асобных інструментаў і аркестравых груп у сучасных духавых, эстрадных аркестрах і інструментальных ансамблях. Характарыстыка стэрэа, дыяпазону інструментаў. Характарыстыка тэмбраў і выразных асаблівасцей розных інструментаў. Лепшыя аўдыяныя і замежныя калектывы /іх дзейнасць, гісторыя і аналіз рэпертуару/.

Літаратура

- Церашн Х. Вiолончель, кантрабас і другія музыкальныя інструменты. -- М.: Музыка, 1979.
- Рогаль-Левіцкі Д. Савремениы аркестр. -- М.: Музгиз, 1953.
- Кузнецов В. Работа с самодеятельными эстрадными оркестрами и ансамблями. -- М.: Музыка, 1981, с. 22--48.
- Конен В. Пути американской музыки. -- М., 1965.
- Баташов А. Советский джаз. -- М., 1972.
- Панасье Ю. История подлинного джаза. -- Л.: Музыка, 1978.
- Воскресенский С., Киянов Б. Современные эстрадные ансамбли. -- М.-Л., 1975.
- Русская советская эстрада 1917--1929: Очерки истории. М., 1976.
- Русская советская эстрада 1930--1945: Очерки истории. М., 1976.
- Браславский Д. Эстрадные ансамбли. М., 1975.
- Мысовский В., Фейертаг В. Джаз. -- Л.: Музгиз, 1960.
- Феофанов О. Рок-музыка вчера и сегодня. -- М.: Детская литература, 1978.
- Петров Арк. Эхо Варшавского фестиваля. -- Клуб и художественная самодеятельность, 1976, № 8.
- Переверзев Л. Арсенал. Новость, 1976, № 6, с. 102--103.
- Карацеву А. Сустрэча праз год. // ЛІМ, 1980, 21 сак., с. 11.
- Карацеву А. Спеў пяшчотны трубы // ЛІМ, 1981, 16 студз., с. 13.
- Карацеву А. На змацяняльнай хвалі // ЛІМ, 1981, 7 жніўня, с. 16.
- Коротеев А. Звучит "Аллегро" // Знамя юности, 1980, 22 февр., с. 4.
- Коротеев А. Играет "Каданс" // Знамя юности, 1981, 16 дек., с. 4.
- Карацеву А. Барацьба за жанр // ЛІМ, 1981, 17 крас., с. 14.
- Карацеву А. Нябачны герой манежа // ЛІМ, 1982, 8 кастр., с. 10.
- Коротеев А. Найти своего слушателя // Советский артист, 1981, 12 июня, с. 4.
- Карацеву А. "Трымітас" -- значыць "февральні" // ЛІМ, 1982, 12 сак., с. 12.

Акрія прапанаваных тэм, у якіх падрабязна выкладзена ко-
ла разглядаемых пытанняў з указаннем неабходнай літаратуры, кі-
раўнік калектыву абавязаны умець сам рацыянальна выкарыстоўваць
матэрыял, выкладзены ў тым ці іншым выданні. Выліча несумнен-
ную цікавасць кніга вядомага музычнага дзеяча, члена Саюза кам-
пазітараў СССР, кандыдата мастацтвазнаўства Б.Рунова "Аб ваен-
на-патрыятычнай музыцы" /М.: Советский композитор, 1979/, у
якой аўтар дае шырокую карціну гісторыі развіцця ваенна-патрыя-
тычнай музыкі, дасягненняў ваенна-музычных калектываў нашай
краіны і шэрагу іншых краін. Шмат цікавага для удзельнікаў арке-
стра і для сябе знойдуць кіраўнікі калектываў у кнізе А.Модры
"Музычныя інструменты" /М.: Музгиз, 1959/, дзе аўтар у лаканіч-
най форме выкладае гісторыю развіцця музычных інструментаў. У
раздзелах "Джаўляння духавня інструменты" і "Медныя духавня ін-
струменты" А.Модры не толькі знаёміць чытачоў з гісторыяй гэтых
інструментаў, але і дае поўную характарыстыку найбольш зручных
рэгістраў, характарызуе тэхнічныя і гукавыя магчымасці інстру-
ментаў, вызначае іх дыяпазоны. Трэба абавязкова звярнуцца да
кнігі Ды.Рагаль-Лявіцкага "Гутаркі аб аркестры" /М.: Музгиз,
1961/, у якой у даволі даступнай форме можна пазнаёміцца з гі-
сторыяй развіцця аркестраў. Кніга, як адзначае сам аўтар, пры-
значаецца выключна для тых, хто любіць музыку і каму хочацца у
вольны час атрымаць дастаткова звестак, каб лягчэй разабрацца у
гучанні аркестра. Аўтар выдзяляе асабліва главу "Духавы аркестр",
у якой кіраўнікі знойдуць правільную класіфікацыю розных саста-
ваў аркестра.

З мэтай больш эфектыўнага вырашэння арганізацыйных пита-
нняў навучальна-творчага працэсу, удасканалвання прафесійных
навыкаў кіраўнікоў калектываў прапануем звярнуцца да наступнай
спецыяльнай літаратуры:

**СПІС РЕКАМЕНДУЕМАЙ ЛІТАРАТУРЫ ДЛЯ КІРАЎНІКОЎ КАЛЕКТЫВАЎ
ПА АРГАНІЗАЦЫІ НАВУЧАЛЬНА-ТВОРЧАГА ПРАЦЭСУ**

1. Музыкальное воспитание в СССР. Вып. I. -- М.: Советский композитор, 1978.
2. Беркман Т.Л. Индивидуальное обучение музыке. -- М.: Просвещение, 1954.
3. Болдырев Н.И. Методика воспитательной работы в школе. --

М.: Просвещение, 1974.

4. Бабенский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. -- М.: Педагогика, 1977.

5. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива. -- М.: Просвещение, 1981.

6. Ветлучина Н.А., Петрушин В.М. Современные концепции музыкального воспитания подрастающего поколения // Советская педагогика, 1976, № 1.

7. Искусство анализа художественного произведения. М., 1971.

8. Белобородова В.К. и др. Музыкальное воспитание школьников. -- М.: Педагогика, 1975.

9. Организация и методика художественной самодеятельности. Вып. 2. -- Ленинград, 1975.

10. Вопросы учебно-воспитательной работы в самодеятельных коллективах. Вып. 1, т. 6. -- М.: Советская Россия, 1972.

11. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия. -- М.: Музыка, 1972.

12. Интонация и музыкальный образ. -- М., 1965.

13. Якобсон П.М. Психология художественного восприятия. -- М.: Искусство, 1964.

14. Назайкинский Е.В. О музыкальном темпе. -- М.: Музыка, 1965.

15. Мейлах Б.С. Эстетика и процессы творческой деятельности. -- В кн.: Искусство и НТХ. -- М., 1973.

16. Пономарев А.Я. Психология творчества и педагогики. -- М., 1976.

17. Выготский Л.С. Психология искусства. 2-е изд. -- М., 1968.

18. Избранные психологические исследования. -- М.: АПН РСФСР, 1956.

19. Гурова В.Н. Некоторые пути развития способностей у участников самодеятельных коллективов. Автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. пед. наук. М., 1973.

20. Гинзбург Л.С. О габите над музыкальным произведением. -- М.: Музыка, 1978.

21. Кабалевский Д.Б. Как рассказывать детям о музыке? -- М.: Советский композитор, 1977.

22. Новикова Л.Н. Методологические проблемы формирования

коллектива // Советская педагогика, 1972, № 5.

23. Петровский А.В. Социальная психология коллектива. -- М.: Просвещение, 1973.

24. Португалов К.П. Сельская музыка в школе. -- М.: Просвещение, 1974.

25. Ступель А.И. Беседы о симфонической музыке. -- Ленинград: Музгиз, 1961.

26. Рахников В., Урицкий В. Высокая миссия дирижера // Советская музыка, 1974, № 4.

27. Прохорова И.А. Преподавание музыкальной литературы в школе. -- М.: Музыка, 1965.

28. Зеленина М.Е. Из истории зарубежной музыки. Рек. указ. литературы. -- М.: Книга, 1976.

29. Владимиров В.Н., Лагутин А.И. Музыкальная литература. Учеб. пособие для учащихся детских музыкальных школ. 5-е изд. -- М.: Музыка, 1978.

30. Музыкальная литература. Учебное пособие для музыкальных школ. Сост.: Н.Боголюбова, Л.Банкова, В.Королева и др. 3-е изд. -- Ленинград: Музыка, 1979.

31. Росихина В.П. Беседы о классической музыке. -- М.: Просвещение, 1980.

32. Ауэрбах Л.Д. Рассказы о вальсе. -- М.: Советский композитор, 1980.

33. Кудрявцев А., Илюхин А. Музыкальная грамота. -- М., 1951.

34. Кудрявцев А., Таранушенко В. Теория музыки. Вып. I. -- М., 1955.

35. Далматов Н. Музыкальная грамота и сольфеджио, ч. I. -- М., 1967.

36. Кондратьев А. Развитие музыкального слуха. -- М., 1962.

37. Соколов В. Начальное сольфеджио. -- М., 1967.

38. Ефимов В. Элементарная теория музыки, 3-е изд. Минск, 1959.

39. Кондратьев А. Краткое изложение элементов гармонии. Пособие для руководителей художественной самодеятельности. -- М., 1958.

40. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс. -- М.-Л.: Музыка, 1971.

СПИС РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТАРАТУРЫ КІРАУЧІКАМ КАЛЛЕКТИВАУ
ДЛЯ УДАСКНАЛЬВАННЯ ПРАФЭСІЙНЫХ НАВІКАУ

1. Иванов-Радкевич А.П. Пособие для начинающих дирижеров. -- М.: Музыка, 1977
2. Иванов-Радкевич А.П. О воспитании дирижера. -- М.: Музыка, 1973.
3. Дирижерское искусство. -- М.: Музыка, 1975.
4. Козачков С.А. Дирижерский аппарат и его постановка. -- М.: Музыка, 1967.
5. Грум-Гржимайло Т.Н. Об искусстве дирижера. -- М.: Знание, 1973, № 7.
6. Брекиаш О. Практические советы по дирижированию. -- М.: Музыка, 1964/1967/.
7. Свечков Д.В. Духовой оркестр. -- М.: Музыка, 1977.
8. Авксентьев Г. За дирижерским пультом. -- Ростов-на-Дону, 1962.
9. Багриновский М. Дирижерская техника гук. -- М., 1947.
10. Багриновский М. Основы техники дирижирования. -- М., 1963.
11. Канерштейн М. Вопросы дирижирования. -- М., 1965.
12. Мусин И. Техника дирижирования. -- Ленинград, 1967.
13. Цветов А. Техника дирижирования. -- Саратов, 1959.
14. Ратнер С. Элементарные основы дирижерской техники. Минск, 1961.
15. Калачев В. Учебное пособие для руководителей самодеятельных духовых оркестров. Чпта, 1965.
16. Кан Э. Элементы дирижирования. -- Ленинград: Музыка, 1980.
17. Кожевников Б., Тавлин Б. В помощь руководителям самодеятельных коллективов. -- М., 1965.
18. Гунов В. Как организовать самодеятельный духовой оркестр. -- М.: Музгиз, 1959.
19. Лисань Г. Самодеятельный духовой оркестр. -- М.: Профиздат, 1948.
20. Матвеев В. Русский военный оркестр. Краткий исторический очерк. -- М.-Л.: Музыка, 1965,
21. Дарвиаш Г. Правила оркестровки. -- Будапешт, 1964.
22. Зудин Н., Кожевников Б. Пособие по инструментовке для

